

стом водних ресурсів. Таким чином, водним законодавством має забезпечуватися комплексна реалізація водогосподарської діяльності (раціональне використання, відтворення і захист водних об'єктів) та економічного механізму водокористування.

Література

1. Водний кодекс України: Прийнятий Верховною Радою України 6 червня 1995 р. // Відомості Верховної Ради — 1995. — № 24. — Ст. 189.
2. Інструкція щодо розробки та визначення вартості схем комплексного використання і охорони водних ресурсів: Затв. Паказом Держводгоспу України від 11 березня 1999 р. № 28.
3. Бабич М., Яцюк М. Водне законодавство України — складова природоохоронного законодавства // Водне господарство України. — 2004. — № 5-6. — С. 8-10.

УДК 349.6:556.56

Н. В. Фролова

ПРИЄДНАННЯ ТА УЧАСТЬ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІЙ ОХОРОНІ ВОДНО-БОЛОТНИХ УГІДЬ

Водно-болотні угіддя, які визначаються як райони боліт, драговин, торфовищ та водойм — природних або штучних, постійних або тимчасових, стоячих або проточних, прісних, солонуватих або солоних, включаючи морські акваторії, глибина яких під час відливу не перевищує шістьох метрів, є найкрасивішими та найважливішими місцями на планеті, адже вони виконують дуже велику кількість екологічних, економічних, естетичних, рекреаційних та оздоровчих функцій. Вони є регуляторами водного режиму, основним джерелом питної та технічної води, основною базою для деяких видів тваринництва, відіграють роль сировинної бази різноманітних промислів, таких як рибний, мисливство, збирання грибів та ягід.

Але правовій охороні водно-болотних угідь в Україні тривалий час не приділялася належна увага. Земельний кодекс України 1990 року [1], що втратив свою силу з прийняттям нового Земельного кодексу України 2001 року [2], практично не торкається питання щодо охорони водно-болотних угідь (за винятком водно-болотних угідь, на яких є об'єкти природно-заповідного фонду).

За часів колишнього СРСР Україна офіційно приєдналася до Рамсарської конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовища перебування водоплавних птахів, яка прийнята 2 лютого 1971 року у місті Рамсар (Іран) та є основним нормативним міжнародно-правовим актом в галузі правової охорони водно-болотних угідь міжнародного значення. Після ратифікації Рамсарської конвенції Верховною Радою СРСР 26 грудня 1975 року Рада Міністрів Української РСР в постанові (в продовження постанови Ради Міністрів СРСР від 26 грудня 1975 року № 1046 «Про заходи щодо забезпечення виконання зобов'язань Радянським Союзом, що ви-

пливають з Рамсарської конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища перебування водоплавних птахів») від 26 грудня 1976 року «Про заходи щодо посилення охорони водно-болотних угідь, що мають міжнародне значення, головним чином, як середовища перебування водоплавних птахів» визначила відповідальні організації за виконання робіт з нанесення меж водно-болотних угідь, охорони та збереження флори та фауни водно-болотних угідь, наукового дослідження об'єктів тощо. Відповідальною за виконання вищевказаних вимог організацією було визначено Міністерство сільського господарства УРСР. У виконанні вимог Конвенції відігравали також свою роль Міністерство меліорації та водного господарства, Міністерство лісового господарства, Державний комітет Ради Міністрів УРСР з охорони природи, Академія наук тощо.

У сучасному законодавстві водно-болотні угіддя поперхово згадуються в Загальнодержавній програмі формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 рр., затвердженій Законом України від 21 вересня 2000 року [3], в Концепції збереження біологічного різноманіття, затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 1997 року [4], в Загальнодержавній програмі розвитку водного господарства, затвердженій Законом України від 17 січня 2002 року [5], а також в Загальнодержавній програмі охорони та відтворення навколишнього природного середовища Азовського та Чорного морів, затвердженій Законом України від 22 травня 2001 року [6].

У Загальнодержавній програмі формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 рр. як одне з основних завдань з питань охорони та відновлення водних ресурсів названо екологічне оздоровлення природних територій та акваторій, особливо витоків річок, впровадження заходів щодо збереження водно-болотних угідь, посилення їх водозахисної та водорегулюючої здатності, ренатуралізації та поліпшення охорони природних комплексів водозахисних зон водних об'єктів.

З питань охорони, використання та відновлення ресурсів рослинного та тваринного світу як один з напрямів названо відновлення (ренатуралізація), по можливості, степових, лугових, водно-болотних та інших природних ландшафтів. Щодо питань збереження біологічного різноманіття вказано здійснення цільових заходів, що відповідають потребам збереження різних типів екосистем (у тому числі й болотних). Крім цього, в Програмі як один з структурних елементів екологічної мережі вказані водні об'єкти (у тому числі і водно-болотні угіддя). Для забезпечення використання природоохоронних функцій національної екологічної мережі передбачається забезпечення охорони водно-болотних угідь міжнародного та загальнодержавного значення, передбачених Програмою.

У Концепції збереження біологічного різноманіття в розділі «Озерні і болотні екосистеми» для вирішення проблем, пов'язаних з негативними для флори і фауни наслідками осушення боліт і проведенням торфорозробок, регулюванням водотоків і підтопленням прилеглих територій, забрудненням води, висловлюється необхідність проведення інвентаризації водно-болотних угідь національного, регіонального і місцевого значення, розробки та вживання за-

ходів з їх охорони і відновлення. Концепція також рекомендує визначити перелік озер, потребуючих особливої охорони, здійснити заходи щодо збереження цінних болотних масивів, забезпечити широку участь установ і організацій у виконанні міжнародних проектів в рамках міжнародних програм, направлених на збереження озерних і болотних екосистем. Як один з підпунктів в Концепції вказана розробка і реалізація заходів по охороні водно-болотних угідь, що мають міжнародне значення.

У Загальнодержавній програмі розвитку водного господарства як один з пріоритетних напрямків виконання завдань і заходів Програми вказано впорядкування структури природних територій та земель, що інтенсивно використовуються, оптимізацію водних балансів річкових басейнів, забезпечення стабільності та поліпшення екологічної ситуації, підтримка водорегулюючих функцій ландшафтів водозабірних територій. Як один з уточнюючих заходів в Програмі вказано відновлення і збереження водно-болотних угідь.

У Загальнодержавній програмі охорони і відтворювання навколишнього природного середовища Азовського і Чорного морів серед комплексу заходів, передбачених для поліпшення екологічного стану Азовського і Чорного морів, вказується збереження та відновлення біологічного різноманіття та природних ландшафтів. На першому етапі вказаних дій передбачається (разом із іншими заходами) розробка окремих режимів природокористування в межах територій (акваторій), віднесених до водно-болотних угідь міжнародного значення.

Безпосередньо охороні водно-болотних угідь присвячена ч. 1 ст. 46 Земельного кодексу України від 26 жовтня 2001 року, а також Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення, затверджений Постановою Кабінету Міністрів від 29 серпня 2002 року [8]. Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення визначає процедуру надання водно-болотним угіддям статусу міжнародного значення згідно з критеріями, визначеними Рамсарською конвенцією про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином, як середовища перебування водоплавних птахів, від 2 лютого 1971 року, яку Україна ратифікувала Законом від 29 жовтня 1996 року [7], а також перераховує ці критерії. Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення є базовим нормативно-правовим документом у даній сфері. Деталізація його положень знайшла своє місце в Постанові Кабінету Міністрів про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, що мають міжнародне значення, від 23 листопада 1995 року [9], яка визначає перелік із 22 територій, віднесених до водно-болотних угідь міжнародного значення, Постанові Кабінету Міністрів України про затвердження структури, змісту і порядку ведення паспорта водно-болотного угіддя міжнародного значення від 20 січня 2003 року [10] та інших нормативно-правових актах.

На відміну від національного законодавства, міжнародна практика приділяє дуже велику увагу правовій охороні водно-болотних угідь. Основним міжнародно-правовим документом у сфері охорони водно-болотних угідь, як згаду-

валосся вище, є Рамсарська конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища перебування водоплавних птахів, від 2 лютого 1971 року. Договірні сторони, що підписали цю Конвенцію, визнали взаємозалежність людини і навколишнього природного середовища, а також суттєві екологічні функції водно-болотних угідь як регуляторів водного режиму територій існування характерної флори і фауни, особливо водоплавних птахів, визнали те, що водно-болотні угіддя є ресурсом значного економічного, культурного, наукового і рекреаційного значення, втрата яких була б неоправною, і те, що водоплавні птахи під час своїх сезонних міграцій можуть перетинати кордони і, таким чином, мають розглядатися як міжнародні об'єкти.

Сторони, що підписали вказану Конвенцію, визнали також, що збереження водно-болотних угідь, їх флори і фауни можливо забезпечити тільки за допомогою поєднання національної політики і скоординованих міжнародних зусиль. Кожна із сторін Конвенції визначає придатні водно-болотні угіддя, передусім, із врахуванням їх міжнародного значення з точки зору екології, ботаніки, зоології, лімнології або гідрології для внесення їх в Список водно-болотних угідь міжнародного значення, який зберігається в Бюро даної Конвенції. Межі кожного з водно-болотних угідь, занесених в Список, точно описуються і наносяться на карту. Вони можуть включати прибережні річкові і морські зони, суміжні з водно-болотними угіддями, і острови або морські акваторії глибиною більше шести метрів під час відливу, розташовані в межах водно-болотних угідь, особливо там, де вони важливі як середовище перебування водоплавних птахів.

Кожна з договірних сторін визначає для внесення до Списку водно-болотних угідь міжнародного значення принаймні одне водно-болотне угіддя при підписанні Рамсарської Конвенції або при передаванні на зберігання документа про ратифікацію або приєднання. Будь-яка з договірних сторін має право в подальшому додавати до Списку додаткові водно-болотні угіддя, що розташовані на її території, розширювати межі водно-болотних угідь, що вже внесені нею до Списку, або, у зв'язку із негайністю державних інтересів, викреслювати із Списку водно-болотних угідь міжнародного значення або зменшувати межі водно-болотних угідь, що вже внесені нею до цього Списку. Кожна держава — член Конвенції також зобов'язана інформувати, як можна раніше, організацію або уряд, відповідальні за один з основних органів, що забезпечують механізм дії Рамсарської конвенції — постійно діюче Бюро, про будь-які такі зміни.

Вражає також п. 2 ст. 4 Рамсарської конвенції, в якому прописаний обов'язок держави — члена Конвенції у випадку, коли через нагальні державні інтереси вона виключає із Списку водно-болотних угідь міжнародного значення або зменшує межі водно-болотного угіддя, що було включене у нього, наскільки це можливо, компенсувати виникаючу втрату ресурсу водно-болотного угіддя і, зокрема, створити додаткові природні резервати для захисту водоплавних птахів або на подібній території, або на адекватній частині первісних середовищ існування.

Крім того, згідно з Конвенцією, держави-члени повинні заохочувати дослідження і обмін даними і публікаціями, що стосуються водно-болотних угідь, їх флори та фауни. Вони також повинні намагатися управлінськими засобами збільшувати чисельність водоплавних птахів на придатних водно-болотних угіддях, а також сприяти підготовці фахівців, компетентних у питаннях дослідження, нагляду і управління водно-болотними угіддями. Органами, що забезпечують механізм дії Рамсарської конвенції, є Конференція сторін і Бюро конвенції.

Метою дії Конференції є нагляд і сприяння виконанню Рамсарської конвенції. У компетенцію Конференції договірних сторін входить обговорення виконання Конвенції; обговорення доповнень і змін у Список водно-болотних угідь міжнародного значення; розгляд інформації щодо змін екологічного характеру водно-болотних угідь, включених у Список водно-болотних угідь міжнародного значення; надання загальних і спеціальних рекомендацій договірним сторонам щодо захисту, управління і раціонального використання водно-болотних угідь, їх флори і фауни; здійснення клопотань до відповідних міжнародних організацій щодо надання звітів і статистичних даних міжнародного значення щодо водно-болотних угідь міжнародного значення; приймання інших рекомендацій і резолюцій, що сприяють функціонуванню Рамсарської конвенції. Чергова нарада Конференції договірних сторін скликається не рідше одного разу в три роки, а позачергова нарада — на прохання як мінімум однієї третини договірних сторін. Згідно зі ст. 6 Рамсарської конвенції кожна з нарад Конференції визначає час і місце наступної чергової наради.

Компетенцією Бюро конвенції є сприяння скликанню й організації конференцій; підтримка Списку водно-болотних угідь міжнародного значення й одержання інформації від договірних сторін про які-небудь зміни, доповнення, розширення, виключення або обмеження стосовно водно-болотних угідь, що внесені до Списку; одержання інформації від держав — членів Конвенції щодо будь-яких змін екологічного характеру водно-болотних угідь, внесених у Список; повідомлення всіх держав — членів Конвенції щодо будь-яких змін в Списку або щодо змін в характері водно-болотних угідь, включених у нього, і забезпечення обговорення цих питань на наступній Конференції; доведення до відома держав-членів рекомендацій Конференції щодо таких змін у Списку або в характері водно-болотних угідь, включених у нього.

Таким чином, водно-болотні угіддя в Україні підлягають особливій охороні і важливу роль в цьому питанні відіграла участь України в Рамсарській конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином, як середовища перебування водоплавних птахів від 2 лютого 1971 року. Екологічно безпечний режим господарювання і користування природними ресурсами в межах водно-болотних угідь здійснюється відповідно до вимог природоохоронного законодавства для збереження водно-болотних угідь і відновлення їх ресурсів. Однак правова база щодо охорони водно-болотних угідь потребує вдосконалення через врегулювання питань, пов'язаних з охороною, відтворенням, збереженням, захистом та використанням водно-болотних угідь.

Література

1. Земельний кодекс України від 18 грудня 1990 року // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 10. — Ст. 98.
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 3-4. — Ст. 27.
3. Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки: Затв. Законом України від 21 вересня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 47. — Ст. 405.
4. Концепція збереження біологічного різноманіття: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 25. — Ст. 172.
5. Загальнодержавна програма розвитку водного господарства: Затв. Законом України від 17 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 25. — Ст. 172.
6. Загальнодержавна програма охорони та відтворення навколишнього природного середовища Азовського та Чорного морів: Затв. Законом України від 22 травня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 28. — Ст. 135.
7. Закон України про участь України в Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином, як середовища перебування водоплавних птахів від 29 жовтня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 50. — Ст. 279.
8. Порядок надання водно-болотним угіддям статусу водно-болотних угідь міжнародного значення: Затв. Постановою Кабінету Міністрів від 29 серпня 2002 р. // Офіційний вісник України. — 2002. — № 36. — Ст. 40.
9. Постанова Кабінету Міністрів України про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, що мають міжнародне значення, від 23 листопада 1995 року.
10. Постанова Кабінету Міністрів України про затвердження структури, змісту та порядку ведення паспорту водно-болотного угіддя міжнародного значення від 20 січня 2003 року.

УДК 351.777.61(477)

В. О. Юрескул

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ОКРЕМОГО
ЗБИРАННЯ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ НАСЕЛЕННЯМ**

Тверді побутові відходи — це відходи, які утворюються в процесі життя та діяльності людини і накопичуються у житлових будинках, закладах соціально-культурного побуту, громадських, навчальних, лікувальних, торговельних та інших закладах і не мають подальшого використання за місцем їх утворення [1].

Відповідно до Закону України «Про відходи» від 5 березня 1998 року основними напрямками державної політики у сфері поводження з відходами є такі: зведення до мінімуму утворення відходів, забезпечення комплексного використання матеріально-сировинних ресурсів, сприяння максимально можливій утилізації відходів шляхом прямого повторного чи альтернативного використання ресурсно-цінних відходів [2].

Користь розподілу твердих побутових відходів населенням виявляється, зокрема, в такому: не потрібно буде витратити значні кошти на закупівлю та використання складних технологій розподілу відходів; зменшиться навантаження на полігони твердих побутових відходів; зберігатиметься значна кількість